

Ewa Ziemińska

Sara Lipska i Adrianna Gorska : dwie drogi twórcze krzyżujące się w Paryżu, dom Barbary Harrison w Rambouillet

---

Sztuka Europy Wschodniej Искусство Восточной Европы Art of Eastern Europe 3, 255-260

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SZTUKA EUROPY WSCHODNIEJ
ИСКУССТВО ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ
ART OF THE EAST EUROPE
TOM III

Ewa Ziemińska
Muzeum Narodowe, Warszawa

Sara Lipska i Adrianna Gorska. Dwie drogi twórcze krzyżujące się w Paryżu, dom Barbary Harrison w Rambouillet

Sara Lipska (Sarah Lipska) i Adrianna Gorska (Adrienne Gorska) to dwie artystki znane i cenione w latach 20. i 30. XX wieku, o czym świadczą ich realizacje z tamtego czasu oraz nazwiska zleceńodawców. Swoją drogę artystyczną realizowały w Paryżu, odnosząc sukcesy. Obie były polskiego pochodzenia, Lipska urodziła się w Mławie w 1882 roku (miasto wówczas znajdowało się pod zaborem rosyjskim), w żydowskiej rodzinie o tradycji chasydzkiej. Adrianna Gorska przyszła na świat w Moskwie siedemnaście lat później, była córką polskiego adwokata. Obie w drugim dziesięcioleciu XX wieku osiedliły się na stałe we Francji i dość szybko weszły w krąg francuskiej awangardy i rosyjskiej emigracji, nie uczestnicząc w życiu polskiej kolonii artystycznej w Paryżu.

Sara Lipska realizowała swój talent w wielu dziedzinach sztuki, zajmowała się rzeźbą, malarstwem, projektowaniem wnętrz, grafiki użytkowej oraz kostiumów teatralnych i strojów.¹ W 1904 roku rozpoczęła studia artystyczne w warszawskiej Szkole

Sztuk Pięknych, jako jedna z pierwszych studentek nowoutworzonej uczelni. Wybrała pracownię rzeźbiarską Xawerego Dunikowskiego. Kierunek trudny dla młodej kobiety, nie tylko ze względu na wysiłek fizyczny, ale także pod względem obyczajowości. Jednym z pierwszych elementów nauki były szkice nagiego modelu, co dla Lipskiej, pochodzącej z tradycyjnej chasydzkiej rodziny, stanowiło zapewne barierę do pokonania. Rodzice artystki musieli wyrazić zgodę na jej studia, choć dla ojca musiała to być trudna decyzja. Lipska szybko stała się ulubioną studentką młodego, wówczas 29-letniego prof. Dunikowskiego. Przez współstudentów nazywana była „muzą Dunikowskiego”² i „modelem z wczesnej epoki jego twórczości”.³ Wiadomo było także, że pomiędzy Lipską a Dunikowskim nawiązała się romans. Pod koniec studiów urodziła ich córkę, Marię Xawerę, rzeźbiarz uznał dziecko, dając

---

¹ Twórczość Sary Lipskiej i jej osoba zostały przywrócone historii sztuki w 2012 roku dzięki monograficznej wystawie zorganizowanej w Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni, oddziale Muzeum Narodowego w Warszawie, zob.: Ziemińska (2012).

² Biblioteka Narodowa, Warszawa, Zakład Zbiorów Ikonicznych, sygn. 59962/III-15. Na fotografii z 1904 roku, pochodzącej z archiwum Jana Brzezińskiego, przedstawiającej profesorów, studentki i studentów Szkoły Sztuk Pięknych w Warszawie, we wnętrzu jednej z sal szkoły została także sfotografowana Sara Lipska. Na odwrocie fotografii umieszczono nazwiska niektórych sportretowanych osób. Obok nazwiska Sary Lipskiej znajduje się dopisek – „muza prof. Dunikowskiego”.

³ Kamiński (1975: 180).

mu swoje nazwisko.⁴ Zimą 1912 roku artystka wraz z córką wyjechała na stałe do Paryża, gdzie po niespełna dwóch latach od ich wyjazdu dołączył Dunikowski. Przez kilka lat próbowali żyć jak rodzina, do momentu, kiedy w 1920 roku artysta otrzymał propozycję objęcia katedry rzeźby w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych i wrócił do Polski. Choć tylko część życia spędzili razem, związek ich trwał blisko 60 lat, aż do śmierci rzeźbiarza w 1964 roku.

Sara Lipska jeszcze przed wyjazdem do Paryża brała udział w różnych wystawach, m.in. obraz *Golębie*⁵ pokazywała w warszawskiej Zachęcie w 1912 roku, a rok później na wystawie Towarzystwa Sztuka w Berlinie.⁶ Jednak to właśnie w stolicy Francji miała możliwość rozwinąć swój talent i realizować wiele ciekawych projektów w różnych dziedzinach sztuki. Krótko po przyjeździe do Paryża rozpoczęła współpracę z Baletami Rosyjskimi Siergieja Diaghilewa, pracowała w zespole Leona Baksta, słynnego scenografa i kostiumologa. W połowie lat 20. na Montparnassie, w dzielnicy Paryża, w której mieszkała i z którą związała całe paryskie życie, założyła butik z autorskimi projektami. W późniejszych latach przeniosła go na *avenue des Champs-Élysées*. Ubierała się u niej m.in. Helena Rubinstein – „cesarzowa piękna”, jak nazywał ją Jean Cocteau, francuskie aktorki (m.in. Cécile Sorel) i rosyjskie arystokratki (m.in. Natalie Paley) oraz Antoine de Paris (Antoni Cierplikowski), słynny fryzjer i stylist. Swoje rzeźby i obrazy wystawiała na salonach paryskich, a także na wystawie Sztuki Dekoracyjnej w 1925 roku i Wielkiej Wystawie Sztuki i Techniki w 1937 roku w Paryżu (jako artystka francuska).

W dziedzinie projektowania wnętrz i mebli jej twórczość została wcześniej dostrzeżona. Tworzone wspólnie z René Martinem projekty zostały zamieszczone w książce *Le style moderne. Contribution de la France*, wydanej w Paryżu w 1925 roku. Wstęp do niej napisał Henry van de Velde, a znajdującą się w niej także projekty takich twórców, jak Le Corbusier, Robert Delaunay czy Robert Mallet-Stévens.

Dwie najsłynniejsze designerskie realizacje Sary Lipskiej to paryskie apartamenty Antoine'a – jego *Maison de verre* na 4 *rue Saint Didier*, ukończony w 1929 roku i niewiele późniejszy na 1 *rue Paul Doumer*. Projekty te, a zwłaszcza szklany dom, były bardzo nowatorskie, utrzymane w duchu funkcjonalizmu.⁷ Jednym z głównych tworzyw, którymi posługiwała się artystka, było grube, przemysłowe szkło. Z niego wykonano schody, ścianki działowe, balustrady i wiele elementów wyposażenia, jak stół, krzesła czy łóżko (w formie „szklanej trumny”). O takiej stylistyce z pewnością decydował także sam Cierplikowski, znany z zamiłowania do nowoczesności i ekstrawagancji.⁸

O kolejnej realizacji artystki – wnętrzu w wiejskim domu Natalie Paley, rosyjskiej księżniczki, aktorki, żony projektanta mody Luciena Lelonga, z którą Lipska przyjaźniła się, nic nie wiemy, nie zachowały się żadne fotografie ani projekty. Artystka stworzyła portret swojej przyjaciółki, w którym za pomocą łączenia materiałów, drewna i fajansu, genialnie oddała subtelność linii i delikatność rysów twarzy.⁹ Znany z fotografii opublikowanych w piśmie „Art et Décoration” w 1926 roku jest wystrój biura wydawcy Draeger w podparyskim Montrouge autorstwa Lipskiej.¹⁰ Podobnie jak jej poprzednie projekty, również to wnętrze utrzymane było w stylistyce modernizmu i funkcjonalizmu, z charakterystycznymi dla stylu Lipskiej mozaikami (w tym przypadku na podłodze) i prostymi meblami z polerowaną metalową konstrukcją.

Adrienne Gorska przybyła do Paryża w 1919 roku wraz z rodzicami, ojcem Borysem Górskim i matką Malwiną Decler. Ciotka Adrianny, pochodząca z Sankt Petersburga Stefa Jansen, która wraz z nimi uciekła z Rosji, w Paryżu prowadziła salon, w którym przyjmowała rosyjską emigrację. Gorska w krótkim czasie po przyjeździe do Francji podjęła studia w École Spéciale d'Architecture na Montparnasse, w pracowni słynnego francuskiego architekta Roberta Mallet-Stevens. W 1924 roku, jako jedna z pierwszych kobiet, otrzymała dyplom architekta. Aranżacja wnętrza paryskiego apartamentu malar-

⁴ Maria Xawera Dunikowska urodziła się 9 października 1908 roku w Brukseli. Na jej akcie urodzenia widnieje podpis Xawerego Dunikowskiego.

⁵ *Golębie*, pastel, karton, 130 x 200 cm, sygn. po lewej: „Lipska 1912”, kolekcja Annie Partouche.

⁶ Wówczas prezesem Towarzystwa był Xawery Dunikowski. Jednymi kobietami prezentującymi swoje prace były Sara Lipska i Olga Boznańska.

⁷ Projekty znany z zachowanych archiwalnych fotografii przechowywanych w archiwum Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni oraz z dwóch szkiców znajdujących się w kolekcji Musées de Poitiers, zob.: Ziemińska (2012: 126–135).

⁸ Torchała, Ziemińska, Szablowska (2006).

⁹ *Popiersie księżniczki Natalie Paley*, ok. 1930, drewno, fajans, 85 x 35 x 35 cm, Musées de Poitiers, nr inw. 986.9.2.

¹⁰ Chavance (1926).

ki Tamary Łempickiej była najwcześniejszą znaną realizacją Gorskiej. Apartament jej starszej siostry mieścił się przy 7 *rue Méchain*, w budynku zaprojektowanym przez Roberta Mallet-Stevens w 1928 roku. Projektantka stworzyła modernistyczne wnętrze, jasne, z czystymi podziałami przestrzeni, minimalizmem w doborze detali, metalowymi balustradami. W głównym pokoju stały lekkie, nowoczesne meble, fotele i krzesła z metalowymi stelażami. Pałac zaprojektowana przez Gorską została wyłożona okładziną z ciemnego, orzechowego forniru. Z pierwotnego projektu niewiele dziś pozostało. Gdy po zakończeniu II wojny światowej Łempicka powróciła do swojego paryskiego apartamentu, przearanżowała go, nadając mu stylizację nawiązującą do rokoka – i otworzyła w nim studio.

Jak donosi „Świat” z 1929 roku, Gorska jest autorką przebudowy i aranżacji małego kościoła we włoskim Santo Ambrogio Varese w Lombardii.¹¹ W czasopiśmie zreprodukowane zostały również modernistyczne wnętrza paryskiego apartamentu markiza Sommi Picenardi zaprojektowane przez architektkę. Na fotografiach możemy dostrzec proste, drewniane meble, częściowo tapicerowane, dywany w graficzne wzory w trzech odcieniach. Z czarno-białych zdjęć nie możemy jednak poznać zastosowanej kolorystyki. W części jadalnej dominował duży, okrągły stół na ciężkiej, owalnej nodze. Wśród niewielu elementów zdobiących wnętrze wyróżniają się charakterystyczne dla twórczości Sary Lipskiej małe figurki przedstawiające ptaki, również meble bliskie są tym, które projektowała. Być może już podczas aranżacji tego wnętrza obie artystki zaczęły współpracować. Jest wielce prawdopodobne, że Lipska знаła markiza Sommi Picenardi, włoskiego muzyka, który podobnie jak ona związany był ze środowiskiem paryskich teatrów i kabaretów. W 1925 roku jego portret namalowała Tamara Łempicka.¹²

Od początku lat 30. XX wieku Adrianna Gorska pracowała w pracowni architektonicznej Molinié et Nicot, w której poznała swojego przyszłego męża,

również architekta Pierre’a de Montaut (1892–1947). Pobrali się w roku 1934 roku. W literaturze można odnaleźć zapis jej nazwiska: Adrienne Gorska de Montaut, choć w logo ich firmy nadal stosowała nazwisko Gorska, a jej mąż w korespondencji używał Mademoiselle Gorska.¹³ Wspólnie zrealizowali wiele projektów kin, zarówno w Paryżu, jak i w innych miastach Francji. Związani byli z firmą Cinéac, budującą we Francji budynki kin i sale projekcyjne.¹⁴ Tworzyli modernistyczne bryły z funkcjonalnymi wnętrzami. Ważną kwestią dla architektów stanowiło odpowiednie oświetlenie fasady. Neony wieczorem oraz w nocy wydobywały i podkreślały linie budynku, przyciągając uwagę przechodniów. Ich rozwiązania techniczne dotyczące oświetlenia wnętrz, akustyki, a także wentylacji sal kinowych, wpisują się w początki nowoczesnych sal projekcyjnych. Wiele z ówczesnych innowacji przez nich wprowadzonych stało się później standardami.

Gorska, tak samo jak Lipska, brała udział w Wielkiej Wystawie Sztuki i Techniki w 1937 roku w Paryżu. Została zaangażowana jako kierownik budowy polskiego pawilonu, zaprojektowanego przez Bohdana Pniewskiego, Stanisława Brukalskiego, Bohdana Lacherta i Józefa Szanaję.¹⁵ Miała także zaprojektować w nim oświetlenie.¹⁶ Lech Niemojewski, polski komisarz wystawy, bardzo cenił Gorską i współpracę z nią: „Była bardzo rzetelna i z radością podjęła się pracy, bezinteresownie” – pisał w jednym z listów.¹⁷ Gdy firma Cinéac planowała wybudować salę kinową w Warszawie, zaprojektowaną przez Adrienne Gorską i Pierre’a de Montaut, to właśnie Lech Niemojewski, architekt, profesor Politechniki Warszawskiej został zaproszony do współpracy. Kino, pomimo wielu problemów podczas budowy, zostało otwarte w lecie 1939 roku przy ulicy Marszałkowskiej 111. Gorskiej i jej mężowi udało się opuścić kraj pod koniec sierpnia, tuż przed najazdem Niemców na Polskę. Warto dodać, że Adrianna Gorska od 1932 roku była członkiem Francuskiego Związku Artystów Modernistycznych (L’Union des artistes modernes).¹⁸ Po II wojnie światowej niewiele projektowała. Zmarła

¹¹ Prace architektoniczne (1929). W publikacji tej są reprodukcje fotografie kościoła, a także obraz Tamary Łempickiej (tu jako Z. Łempicka), który ma być portretem Adrianny Gorskiej. W rzeczywistości jest portretem samej malarki w zielonym Bugatti z 1929, kolekcja prywatna. Wiadomo jednak, że Gorska lubiła prowadzić samochód i należała do francuskiego Club Auto Féminin.

¹² Tamara Łempicka, *Portret markiza Sommi*, 1925, olej na płótnie, 100 x 73 cm, sygn. po prawej „T.DE LEMPIZKA”, kolekcja prywatna.

¹³ Archiwum PAN (III-67b).

¹⁴ Cinéac – firma założona przez Reginalda Forda. Pierwsze kino zostało otwarte 2 lipca 1931 roku na Montmarcie w Paryżu, przy 15 *rue du Faubourg-Montmartre*.

¹⁵ Pawilon uzyskał Grand Prix, prezesem jury był Auguste Perret.

¹⁶ Archiwum PAN (III-67a).

¹⁷ Archiwum PAN (III-67).

¹⁸ Les Années (1988).

w 1969 w Beaulieu-sur-Mer, małym miasteczku na południu Francji.

Sara Lipska i Adrianna Gorska około 1928 roku zrealizowały wspólnie projekt renowacji domu Barbary Harrison (później Harrison-Wescott; 1904–1977), wydawcy literatury amerykańskiej we Francji (Harrison of Paris) w podparyskim Rambouillet.¹⁹ Lipska projektowała wnętrza, a Gorska przebudowę domu pod względem architektonicznym. Sama Barbara Harrison spędziła w domu niewiele czasu; gdy w 1935 roku wyszła za mąż, powróciła do Nowego Jorku.

Z pewnością artystki miały okazję spotkać się wcześniej. Obie były emigrantkami z Polski, mieszkającymi na Montparnassie, obracały się w kręgach francuskiej awangardy, a także miały liczne kontakty zawodowe i towarzyskie z rosyjską emigracją. Dzieliła je różnica wieku, blisko jedno pokolenie. Gdy zaczęły współpracować, Lipska miała już na swoim koncie wiele sukcesów i kilka aranżacji wnętrz w Paryżu, zaś Gorska zaczynała „wchodzić” na paryski rynek. Dziś z ich wspólnego projektu nie pozostało wiele. W czasie II wojny światowej dom zamieszkiwali niemieccy żołnierze aż do momentu, kiedy został częściowo zbombardowany. Bryła zewnętrzna zachowała jednak dawny wygląd. Jednak po kolejnej przeprowadzonej renowacji dziś trudno odnaleźć ślady tego, co zrobiły polskie artystki. Ich wspólną realizację możemy poznać dzięki zachowanym archiwalnym, czarno-białym fotografiom wykonanym przez Thérèse Bonney, należącym do kolekcji Cooper-Hewitt Museum (National Design Museum) w Nowym Jorku.²⁰ Amerykańska fotografka miała w zwyczaju dość szczegółowo opisywać na odwrocie odbitek, co uwiecznia na kliszy. Z tych opisów dowiadujemy się m.in. o kolorystyce wnętrz zaprojektowanych przez Lipską oraz o rodzaju użytych przez nią materiałów.

Dom Barbary Harrison wcześniej był domem farmera posiadającym zabudowania gospodarcze. Projektantki dawną stodołę zaaranżowały na pokój dzienny, jadalnię oraz użytkowe poddasze. Szczególnie interesującym wydaje się być wystrój trzech łazienek. Podłogi i ściany znajdującej się na dole

zostały pokryte pomarańczowymi, żółtymi i złotymi mozaikami z elementami miedzianych reliefów. Wannę obudowano mozaiką w kontrastującym z resztą przestrzeni kolorze niebieskim. Jedna z łazienek na piętrze nawiązywała do stylistyki obrazów Raoula Dufy. Jej ściany od podłogi do samego sufitu zostały pokryte muralami z motywami dżungli i dzikich zwierząt. Przestrzeń kolejnej z łazienek, a właściwie – ze względu na jej wielkość – powinno się raczej zastosować określenie pokoju kąpielowego, wypełniało grube, przemysłowe szkło, którym obłożono podłogę i ściany. W tym materiale, w połączeniu z polerowanym aluminium, wykonano wannę i szafkę umywalkową. W kontraście do luksusowych, bogato zdobionych łazienek, sypialnie posiadały skromny wystrój, utrzymane były w stylu funkcjonalizmu lat 20., w którym dominowały proste meble. Łóżko w jednej z nich wbudowane zostało w drewnianą konstrukcję, składającą się ze stolików nocnych umieszczonych w ramie zaplecza. Kolor ścian, a także drewna, z którego wykonano meble (bladocytrynowy), oraz dekoracyjne, plisowane zasłony z żółtej organdy posłużyły Thérèse Bonney do określenia wnętrza jako „żółta sypialnia”.

Poddasze Lipska zaaranżowała na przestrzeń dzienną, loftowy bar oraz bibliotekę. We wnętrzach wyeksponowano drewniany, belkowany strop. Wstawiono dwa duże okna, które nie tylko oświetlały wnętrza, ale także dawały widok na ogród. Według opisu Bonney, ściany miały płowo-żółty kolor, kominek wykonany został z dębu i surowych cegieł. Sofy i krzesła o prostych kształtach tapicerowano mięsistymi tkaninami w kolorze beżowym i zielonym. Na podłodze leżał dywan w ostrym odcieniu żółci. Drewniany bar pomalowany został na niebiesko. Przy nim stały wysokie stołki barowe, których siedziska tapicerowano niebieskim materiałem i czerwoną skórą. Regały z książkami w części bibliotecznej zostały umieszczone w ścianach, jako wąskie, długie półki. We wnętrzu dominował kolor lawendowy. W centrum pomieszczenia stał długi, drewniany stół z blatem pokrytym miedzią. Całe poddasze oświetlały świetliki/tuby, charakterystyczne dla twórczości Gorskiej, często spotykane w jej projektach sal kinowych. Obu artystkom we wspólnej realizacji udało się połączyć w spójną całość wiele charakterystycznych dla swojej twórczości elementów.

Przebudowa i aranżacja wnętrza domu Barbary Harrison w podparyskim Rambouillet została opi-

¹⁹ Bonney (2002).

²⁰ Fotografie Thérèse Bonney – Home of Miss Barbara Harrison, Rambouillet, Renovation of former farmhouse. Architect: Adrienne Gorska; interior decoration: Lipska, Archiwum Thérèse Bonney w Cooper-Hewitt Museum (National Design Museum) w Nowym Jorku. Za tę informację dziękuję Pani prof. Claire Bonney-Brüllmann.

sana przez krytyka w fachowym piśmie „The Architect & Building News” w 1930 roku, w artykule zatytułowanym „The Woman Modernist. Some Striking French Interiors”.²¹ Wspólną realizację Lipskiej i Gorskiej określa on jako: *the result of the combined talent of two women*, a samo wnętrze: *striking modern interiors*.²² Zwraca uwagę na harmonię formy i umeblowania, spójną wizję architektoniczną i dekoratorską, pomimo zastosowania bardzo różnorodnych materiałów dekoracyjnych – mozaiki, szkła, metalu, drewna. Uważa, że wnętrza są pełne życia, bardzo ciekawe architektonicznie i genialnie zostało w nich opracowane operowanie światłem. Jednocześnie podkreśla rolę kobiet-artystek, kładąc mocny akcent na współpracę Lipskiej i Gorskiej, które według niego świetnie wyczuwają modernizm i stworzyły ważny przykład nowoczesnego wnętrza. Podobno dom Barbary Harrison znany był wśród paryskiego towarzystwa jako ciekawe wnętrze, a także miejsce wysmienitych whiskey-party.²³

Dzięki zachowanym fotografiom Thérèse Bonney jest to jedyna udokumentowana, wspólna realizacja Sary Lipskiej i Adrianny Gorskiej, dwóch ciekawych polskich artystek tworzących w Paryżu.

Źródła archiwalne

Archiwum PAN III-67 = Archiwum Polskiej Akademii Nauk (Archiwum PAN), Warszawa, Archiwum Lecha Niemojewskiego, sygn. III-67, jednostka 78, Opinia Lecha Niemojewskiego o Adrienne Gorskiej, k. 152.

Archiwum PAN III-67a = Archiwum PAN, Warszawa, Archiwum Lecha Niemojewskiego, sygn. III-67, jednostka 91, List Lecha Niemojewskiego do Adrienne Gorskiej z dnia 30 stycznia 1937, k. 9.

Archiwum PAN III-67b = Archiwum PAN, Warszawa, Archiwum Lecha Niemojewskiego, sygn. III-67, jednostka 91, List Pierre’a de Montaut do Lecha Niemojewskiego z 1939, k. 20.

Bibliografia

Bonney 2002 = Bonney, Claire: „Adrienne Gorska” [w:] *International Archive of Women in Architecture*, University Libraries, Virginia 2002; <http://spec.lib.vt.edu/IAWA/inventories/Gorska/gorska-1.html>, dostęp: 03.03.2012.

Chavance 1926 = Chavance, René: „Le Bureau d’un imprimeur”, *Art et Decoration*, 50 (1926): 53–58.

Kamiński 1975 = Kamiński, Zygmunt: *Dzieje życia w pogoni za sztuką*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1975.

Les Années 1988 = *Les Années UAM 1929–1958*, Chantal Bizot, Yvonne Brunhammer, Suzanne Tise (red.), katalog wystawy, Musée des Arts Décoratifs, Union des Arts Décoratifs, Paris 1988.

Prace architektoniczne 1929 = „Prace architektoniczne Adrjanny Górskiej” [sic!], *Świat*, 52, 28 XII (1929).

Robertson 1930 = Robertson, Howard: „The Woman Modernist. Some Striking French Interiors”, *The Architect & Building News*, 4 (1930): 449–452.

Torchała, Ziemińska, Szablowska 2006 = Torchała, Joanna, Ziemińska, Ewa, Szablowska, Anna Agnieszka (red.): *Fryzjer w trumnie*, katalog wystawy, Królikarnia, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa 2006.

Ziemińska 2012 = Ziemińska, Ewa (red.): *Sara Lipska. W cieniu mistrza*, katalog wystawy, Królikarnia, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa 2012.

²¹ Robertson (1930: 449–452).

²² Robertson (1930: 452).

²³ Bonney (2002).

Ewa Ziemińska

Sara Lipska and Adrianna Gorska. Two artistic routes crossing in Paris. House of Barbar Harrison in Rambouillet

Sara Lipska and Adrianna Gorska (Sarah Lipska and Adrienne Gorska) two artists, two women, who in the twenties and thirties of the 20th century were known and esteemed, which is proven by their works and names of their mandators. Today their creative activity is worth reminding. Both performed their creative activity in Paris. Sara Lipska was born in Mława in 1882 (at that time the City was under Russian rule) in Jewish family. Adrienne Gorska was born in Moscow in 1899, she was a daughter of a Polish attorney.

Lipska studied, as one of the first woman – students, at the Warsaw Academy of Arts, in the sculpture studio of Xawery Dunikowski, with whom she would be related in future. In 1912 she left Poland and moved to Paris. There she started a cooperation with Sergey Diaghilev's Russian Ballets. She managed the sculpture studio, designed scenography and theater's costumes, and had her own boutique featuring own dress projects in the Champs Elysees. Her clients were, among others, Helena Rubinstein, Antoine de Paris (Antoni Cierplikowski), Russian princesses and French actresses. She designed also furniture and interiors. On this field her work encountered Adrienne Gorska, who arrived to Paris in 1919. In Paris she studied at the Spéciale d'Architecture in Montparnasse, in sculpture studio of Robert Mallet-Stevens. In 1924, as one of first women she received an architect diploma. Her first project was designing the interior of the Paris apartment of her older sister – Tamara Lempicka. Beginning in 1930 she started the cooperation with architect – Pierre de Montaut (her future husband), with whom she realised many projects of cinemas in Paris as well as in other French cities.

Sara Lipska and Adrienne Gorska around 1928 realised together the reconstruction of Barbar Harrison-Wescott's (1904–1977) house, a publisher of American literature in France (Harrison of Paris) in Rambouillet. Lipska was an author of interior designs and Gorska was an author of architectonic reconstruction. Joint work of Lipska and Gorska was called by one of the critics "the result of the combined talent of two women", and the interiors "striking modern interiors". He pointed out the harmony of form and furniture, coherent architectonic and decorative vision.